Oponentský posudek diplomové práce Romany Jozefíkové
Smrt a rituál: aspekty rituálů spojených se smrtí v českém náboženském a kulturním prostředí

Práce Romany Jozefíkové (Keprtové) je věnována velmi zajímavému a v současnosti spíše obcházenému tématu, a to smrti a rituálům, které jsou s ní a s pohřbem spojeny na našem území. Práce má 4 kapitoly, které jsou postupně věnovány obecně lidskému životu a smrti z hlediska jejího významu právě pro lidský život, poté obecně problematice rituálu a jeho významu pro základní lidské situace (tj. především rituálům přechodovým), další, tedy třetí, kapitola se zabývá dějinami vztahu ke smrti člověka na našem území od pravěku po 19. století (vymezení není zcela jednoznačné) a poslední kapitola mapuje současnou situaci. Domnívám se, i vzhledem k rozsahu poslední kapitoly, že pozornost autorky byla zaměřena především na současnost ve snaze ukázat, jak mnoho současnému člověku chybějí rituály a rituální jednání spojené se smrtí blízkého člověka. Předchozí kapitoly měly být zřejmě jakýmsi obecným úvodem (objasnění vývoje chápání smrti, role přechodových rituálů, zejména pohřebních, a shrnutí tradic, které byly/jsou k dispozici v českém regionu). Z tohoto pohledu poskytují to, co autorka zamýšlela. Jinak mají tyto kapitoly pro jednotlivé uváděné skutečnosti nestejnou míru hloubky záběru, což je dáno jistě i dostupností literatury, zejména třetí kapitola Smrt a rituál v české minulosti je částečně nevyvážená.

Autorka věnuje ve 3. kapitole pozornost pohřebním rituálům a zvyklostem prvotní církve, což se ovšem Čech netýká. Zato vztah křesťanských a pohanských tradic a jejich prolínání v lidové kultuře by sám o sobě zasluhoval hlubší rozbor. Romana Jozefíková (Keprtová) uvádí lecjaké zajímavé informace, nicméně je někdy pro méně zasvěceného čtenáře dostatečně nevysvětluje: jaký byl např. význam hry „lopatky", smíchu, křiku apod. u lůžka zemřelého? Zaujalo mne, že autorka nezmiňuje (doufám, že jsem to nepřehlédla) zahazování hrobu hlínou, na němž se, ostatně dodnes, symbolicky podílí celá shromážděná komunita, což zřejmě pramení z potřeby komunity se jakožto komunita s dotyčným rozloučit, skutečně ho pohřbít do země. Jde tedy o děj komunitní – dříve se týkal celé obce, a dodnes tomu tak je i někde na vesnici (nejvíc asi na Moravě). Nošení smutku, zdržování se zábavy, oslav, odložení např. svatby, když mezitím někdo blízký v rodině zemřel a jejich časové vymezení (autorka se o tom alespoň trochu zmiňuje v poslední kapitole) by si také zasloužily určité pozornosti. Čím to bylo dáno, kdo určoval dobu smutku, jaké a jakého druhu byly sankce (pokud byly) při překročení těchto zvyklostí či ustanovení? V 3. kapitole mám i jisté výhrady k charakteristice křesťanství, jež je pojato poněkud schematicky a k formulaci na s. 37 o založení církve apoštolem Pavlem (Pavel zakládal jednotlivé obce, nikoliv církev).

K poslední kapitole mám drobné připomínky: na s. 47 jde o paliativní nikoliv paliatativní péči (nejspíš neopravený překlep), na s. 52n, kde se autorka zabývá situací v Česku, by mě zajímalo, proč se Česko tak výrazně liší ve vztahu ke smrti od jiných evropských národů. Je to dáno tak silnou ateizací naší společnosti? Dále: Proč autorka nebere v úvahu pohřební rituály jiných křesťanských církví a náboženských společností? Pro naše území by si jistě zasloužily pozornost i v současnosti protestantské církve (alespoň ve zmínce) a nepochybně i Židé a do jisté míry i muslimové. Také by bylo na místě lépe vysvětlit, v čem (event. u koho) vyvolávají křesťanské (katolické) pohřební obřady (nejčastěji spojené se zádušní mší) úzkost. Z autorčina textu jsem to tak zcela nepochopila. Ze své zkušenosti vím, že církev dnes v pohřební liturgii upouští od černé barvy a v celé liturgii zaznívají slova útěchy a naděje pro pozůstalé i díků za život, který právě skončil. Doprovázení zemřelého člověka považuje církev za poslední službu lásky.

Souhlasím s autorkou, že současná situace našeho vztahu (jakožto celku společnosti) k umírajícím a zemřelým volá po zamyšlení a řešení, které je důležité pro nás živé, nikoliv pro ty, kdo tento svět již opustili. Česká televize věnovala před pár lety tomuto tématu celý komponovaný večer – údaje zde zmíněné i skutečnosti obrazově předvedené byly mnohdy alarmující. Úcta či neúcta k mrtvým je jedním z projevů morálního stavu společnosti. Současná situace u nás o naší společnosti nevypovídá nic příliš pozitivního. V této souvislosti bych vyzdvihla i první kapitolu práce, kde si autorka položila základní otázku vztahu života a smrti, protože právě jejich souvztažnost je motorem našeho bytí.

Autorka prostudovala k tématu úctyhodné množství literatury a čerpala ze zdrojů různého druhu a v problematice se poměrně dobře orientuje. Práce poskytuje dobře použitelný přehled o tématu. Je více postavena na popisu a konstataci faktů než na hlubších analýzách. Na některých místech se opakují formulace a informace. Po formální stránce je práce pečlivá, tiskových chyb je minimálně, nejčastěji chybějí čárky u vedlejších vět.

Doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobře**.

19. 5. 2008

Doc. PhDr. Mireia Ryšková Th.D.